

لطف سخن حافظ
گزینش و گزارش دیگر از سحر فریب خوش حافظ

محمد فولادی
بهاء الدین اسکندری

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرفات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعه المصطفی رحمته‌الله العالمیة» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی رحمته‌الله «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله

فهرست

۹.....	درآمد
۱۳.....	مقدمه
۲۱.....	غزل ۱ (۷)
۳۱.....	غزل ۲ (۲۴)
۳۱.....	پرسش‌های غزل
۳۳.....	غزل ۳ (۸۰)
۴۱.....	غزل ۴ (۱۲۵)
۴۲.....	پرسش‌های غزل
۴۵.....	غزل ۵ (۱۲۶)
۵۱.....	غزل ۶ (۱۶۶)
۵۲.....	پرسش‌های غزل
۵۳.....	غزل ۷ (۱۶۴)
۵۹.....	غزل ۸ (۱۷۸)
۶۰.....	پرسش‌های غزل
۶۳.....	غزل ۹ (۲۴۴)
۷۱.....	غزل ۱۰ (۲۷۶)
۷۲.....	پرسش‌های غزل

- ۷۳ غزل ۱۱ (۲۵۹)
- ۷۹ غزل ۱۲ (۲۹۶)
- ۸۰ پرسش‌های غزل
- ۸۳ غزل ۱۳ (۳۱۷)
- ۹۱ غزل ۱۴ (۳۳۶)
- ۹۱ پرسش‌های غزل
- ۹۳ غزل ۱۵ (۳۱۹)
- ۱۰۵ غزل ۱۶ (۳۶۳)
- ۱۰۵ پرسش‌های غزل
- ۱۰۷ غزل ۱۷ (۳۴۲)
- ۱۱۵ غزل ۱۸ (۳۶۶)
- ۱۱۵ پرسش‌های غزل
- ۱۱۷ غزل ۱۹ (۳۴۶)
- ۱۲۷ غزل ۲۰ (۴۰۷)
- ۱۲۸ پرسش‌های غزل
- ۱۳۱ غزل ۲۱ (۳۸۰)
- ۱۳۹ غزل ۲۲ (۴۱۱)
- ۱۴۰ پرسش‌های غزل
- ۱۴۳ غزل ۲۳ (۳۹۳)
- ۱۵۱ غزل ۲۴ (۴۲۸)
- ۱۵۱ پرسش‌های غزل
- ۱۵۳ غزل ۲۵ (۴۲۳)
- ۱۶۳ غزل ۲۶ (۴۴۰)
- ۱۶۴ پرسش‌های غزل
- ۱۶۵ غزل ۲۷ (۴۵۲)

۱۷۵	غزل ۲۸ (۴۹۰)
۱۷۶	پرسش‌های غزل
۱۷۹	غزل ۲۹ (۴۸۳)
۱۹۱	غزل ۳۰ (۴۹۳)
۱۹۲	پرسش‌های غزل
۱۹۵	غزل ۳۱ (۴۸۷)
۲۰۳	مثنوی آهوی وحشی
۲۰۵	پرسش‌های درس
۲۰۷	کتابنامه
۲۱۵	فهرست اعلام

درآمد

کتاب پیش رو گزینش و گزارشی دیگر از غزلیات سحرانگیز خواجه سخن، حافظ شیراز است که پیش از این در کتاب «بیت الغزل معرفت» بخشی از غزلیات او به شیوه‌ای نوین، گزینش و گزارش گردید و اینک این مجموعه، ادامه آن کار و به همان شیوه انجام پذیرفته است. پیش از پرداختن به مقدمه و گزارش غزلیات، یادآوری چند نکته درباره این گزینش بایسته است:

۱. به جهت آن‌که نگارندگان، پیش از این جلد نخست گزینش و گزارش غزلیات حافظ را به چاپ رسانده‌اند (بیت الغزل معرفت، انتشارات پژوهشگاه جامعه المصطفی، ۱۳۹۳) و مطالب تفصیلی در باره زندگی، شخصیت و شعر او در آن کتاب به تفصیل آمده، نیازی به تکرار دیده نشد. در داخل متن و شرح غزلیات نیز مباحثی که در کتاب بیت الغزل آمده بود، از تکرار آن پرهیز و به آن کتاب ارجاع داده شده است.

۲. همچنان که در مقدمه خواهد آمد، این کتاب با توجه به همه جوانب هنری و مضمونی اشعار حافظ گزینش و گزارش شده است.

۳. سعی بر آن بوده است در گزینش غزل‌ها، تنوع مضمون رعایت شود.

۴. از آنجا که غالب غزل‌های حافظ یکدست و متعالی است، گزینش غزل‌ها کاری خرد و آسان نیست. هم از این رو گزینش شعر حافظ چندین بار

مرور و رفت و برگشت را می‌طلبد و اهل فن می‌دانند هر بار مرور احساسی جدید می‌انگیزد و نگاهی دیگر می‌آورد و این مشکلی بود که گریبان‌گیر مؤلفین این اثر نیز شد، اما باید گزینشی صورت می‌پذیرفت و پذیرفت و در همان حال این کلام خواجه زمزمه جان مؤلفین بود که:

شعر حافظ همه بیت الغزل معرفت است

آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش

۵. کار گزینش و ثبت اشعار، بر اساس نسخه «قزوینی و غنی» - که هنوز هم از معتبرترین نسخ می‌باشد - صورت گرفته است، و در همان حال سعی شده در موارد بحث‌انگیز، از سایر نسخه‌ها، به ویژه نسخه خانلری نیز استفاده شود و اختلاف نسخ و نیز اختلاف دیدگاه‌ها از نظر دور نماند.

۶. شرح غزل‌ها در سه مرحله انجام شده است: الف) توضیح کلمه‌ها، ترکیب‌ها و اصطلاحات؛ ب) نکته‌های زیبایی‌شناختی؛ ج) معنی بیت - در صورت نیاز - و اشارات عرفانی، اخلاقی و معنایی.

۷. در هر درس، نخست یک غزل شرح شده است و سپس برای باروری و شکوفایی ذهن و زبان دانش‌پژوهان و دخالت دادن آنان در بحث، یک غزل نیز به شکل طرح پرسش‌های مهم جهت خوانش و بحث در کلاس آمده است.

۸. در پایان کتاب، افزون بر منابعی که به شکل مستقیم و غیر مستقیم از آن بهره گرفته و در جای جای کتاب به آن ارجاع داده‌ایم، سایر منابع مهم حافظ‌شناسی و حافظ‌پژوهی نیز آمده است، تا ضمن آشنایی دانش‌پژوهان با این منابع، در پاسخ به پرسش‌های مطرح شده در هر درس، از آنها بهره‌مند شوند. لازم به یادآوری است که درمباحث دستوری و بلاغی از دیدگاه صاحب‌نظران بهره‌گرفته شده است، ولی به دلیل این‌که در برخی مباحث اختلاف دیدگاه وجود داشته، کتاب خاصی در سراسر متن اساس نبوده است. در این مباحث از کتاب‌های دستوری مانند: دستور پنج استاد، خیام‌پور، ناتل

خانلری، ابوالقاسمی، خطیب رهبر، احمدی گیوی و انوری، مشکوةالدینی، فرشیدورد، وحیدیان کامیار و جز آن و نیز کتابهای بلاغی مانند: ابداع البدایع شمس العلماء گرانکی، ترجمان البلاغه رادویانی، معانی، بیان و بدیع شمیسا، تجلیل، کزازی و همایی؛ فن بدیع در زبان فارسی، کاردگر؛ عروض فارسی ماهیار و شمیسا، المعجم شمس قیس و جز آن استفاده شده است.

۹. در رسم الخط کتاب سعی شده بر اساس شیوه نگارش مصوب فرهنگستان عمل شود. یادآوری این نکته بایسته است که علی رغم پایبندی به این شیوه، یای نیمه (ه) در درون اشعار جهت یاری رسانی به روان خوانی، کامل و گسسته آمده است.

۱۰. با توجه به تأویل پذیری سخن حافظ و لایه لایه بودن کلام او - که برداشت‌های گوناگون و گاه متضاد را در پی داشته و خواهد داشت - در موارد بحث انگیز سعی شده دیدگاه‌های گوناگون مطرح شود، ولی در عین حال از پژوهشگران و حافظ دوستان خواستاریم با نگاه دقیق و عمیق خود، نویسندگان این کتاب را راهنمایی و از دیدگاه‌های صائب خود بهره‌مند فرمایند.

در پایان از همه عزیزانی که ما را در تهیه این مختصر یاری فرمودند، بویژه از مسؤولان محترم مؤسسه زبان و فرهنگ شناسی صمیمانه سپاسگزاریم و برای آنان توفیق روزافزون را خواهانیم؛ خدایشان همواره توفیق دهد.

هم‌تم بدرقه‌ی راه کن‌ای طایر قدس

که دراز است ره مقصد و من نوسفرم

محمد فولادی و بهاء‌الدین اسکندری، اعضای هیات علمی دانشگاه قم